

ЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ДЛЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ

Харитонов Сергій Олександрович,

канд. юрид. наук, доц.,

доцент кафедри кримінального права № 2,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого,

Україна, м. Харків

e-mail: kharitonovs@ukr.net

ORCID 0000-0002-2975-1743

Проаналізовано суб'єктивну сторону військових злочинів. Специфіка цього елемента складу військових злочинів полягає в тому, що при вчиненні злочину військовослужбовець порушує не лише приписи кримінального закону, а й норми позитивного права, що регулюють порядок несення військової служби. Тому при кваліфікації військових злочинів слід дослідити не лише психічне ставлення особи до суспільно-небезпечного діяння, а й її відношення до порушення відповідного порядку несення військової служби.

Ключові слова: військова служба; військовослужбовець; суб'єктивна сторона; вина; мотив; мета.

Постановка проблеми. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби характеризуються підвищеним ступенем суспільної небезпечності, оскільки вони спричиняють шкоду суспільним відносинам, пов'язаним із безпекою держави.

Актуальність теми дослідження. Визначення суб'єктивної сторони злочину має важливе значення для правильної кваліфікації вчиненого діяння, тому ці питання завжди актуальні як для науковців, так і практичних працівників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, що стосуються військових злочинів, у часи незалежності України розглядали у своїх працях такі вчені-правознавці, як Г. В. Андрусів, В. М. Білоконєв, П. П. Богуцький, В. П. Бондаєвський, В. К. Грищук, М. І. Мельник, В. О. Навроцький, М. І. Панов, М. І. Хавронюк, Г. І. Чангулі та ін.

Мета статті – проаналізувати суб'єктивну сторону військових злочинів

та встановити її значення для правильної кваліфікації діяння.

Виклад основного матеріалу. Суб'єктивна сторона злочину достатньо значуща для кримінального права психічна діяльність суб'єкта злочину, яка безпосередньо зумовлює й супроводжує вчинення злочину.

Так, О. М. Леонт'єв поділяв будь-яку діяльність людини з огляду на її усвідомлення на три частини: а) актуально усвідомлене (тобто те, що суб'єкт розуміє в момент скоєння вчинку); б) те, що знаходиться під потенційним контролем свідомості (зазвичай те, що раніше було усвідомлено, і тому особа могла усвідомлювати); в) не контрольоване свідомістю (в основному через те, що взагалі не було усвідомлено суб'єктом, що робить проблематичним відповідь на запитання: чи могла вона усвідомлювати?) [1, с. 201].

Несвідомий елемент поведінки має правове значення лише в тих випадках і в тих межах, коли це може піддаватися контролю з боку свідомості та волі особи, тобто потенційно в певний момент може бути усвідомлене. Саме в цих межах й можлива відповідальність особи за свої дії [2, с. 82].

Наука кримінального права під суб'єктивною стороною злочину розуміє його внутрішню (відносно об'єктивної) сторону, психічну діяльність особи, що безпосередньо пов'язана з вчиненням злочину й складається з таких ознак: вина, мотив та мета. Існує точка зору, що суб'єктивна сторона є найменш дослідженим елементом складу злочину й водночас має найбільш глибокий зміст [3, с. 213–217]. Якщо об'єктивна (зовнішня) сторона відображає реальні явища, що відбуваються в соціальній дійсності, й може сприйматися органами почуттів, то суб'єктивна сторона не може сприйматися безпосередньо, а пізнається тільки шляхом аналізу об'єктивних ознак злочину і внутрішніх психічних процесів суб'єкта злочину [4, с. 452–453], що викликає відповідні складнощі для дослідника.

Вина. Суб'єктивна сторона військових злочинів має особливу специфіку, яка перш за все пов'язана з тим, що диспозиції всіх норм військових злочинів є бланкетними, а тому мають спеціальну, так звану воєнно-кримінальну протиправність. Сутність спеціальної протиправності військових злочинів

полягає в тому, що діяння порушує не лише кримінально-правові приписи (заборони), утворюючи зміст кримінально-правової норми, а й одночасно визнається протиправними нормами інших галузей права, насамперед воєнного та адміністративного права. Військовослужбовець, вчиняючи злочин, одночасно порушує відповідні вимоги, що містяться в нормативних актах, регулюючих деякі аспекти військової служби, та певну заборону, яка передбачена кримінальним законодавством. При розгляді справ за статтями, диспозиція яких має бланкетний характер (інакше кажучи, всіх військових злочинів), судам належить якомога ретельно з'ясувати й зазначити у вироках: а) у чому саме полягали правопорушення; б) норми яких правил, інструкцій, інших нормативних актів не додержано; в) чи є причинний зв'язок між вчиненим порушенням і передбаченими законом суспільно небезпечними наслідками [5, с. 6–7]. Окрім об'єктивної сторони складу злочину з бланкетної диспозиції, потрібно встановити наявність вини як до порушення заборон кримінального закону, так і інших нормативних актів, регламентуючих відповідні відносини у військовій сфері.

Форма вини є обставиною, яка підлягає доказуванню у кримінальному провадженні. Залежно від психічного ставлення суб'єкта до свого діяння та наслідків, спричинених діянням, вина поділяється на умисну та необережну. У будь-якому випадку суб'єкт, як мінімум, повинен передбачати чи мати можливість передбачити настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння. «Особа не може бути притягнута до кримінальної відповідальності, доки її вину не буде доведено в законному порядку» – є змістом принципу вини у кримінальному праві. В основі цього принципу лежить презумпція невинуватості.

Специфіка невинного заподіяння шкоди в умовах військової служби визначається передусім особливостями об'єкта посягання, бланкетним характером диспозицій військових злочинів, а в деяких випадках – невідповідністю психофізичних якостей військовослужбовця вимогам екстремальних умов або нервово-психічних перевантажень [6, с. 42].

Передумовою відповідальності за суспільно небезпечне діяння є можливість вибору між таким діянням і суспільно корисним (допустимим). Цей вибір, тобто усвідомлена перевага відповідної лінії поведінки, можливий лише за (а) наявності альтернативи поведінки і (б) при усвідомленні того, яка з альтернативних ліній поведінки є правомірною. Здатність особи до винної відповідальності можлива при констатації повного рівня обізнаності, можливості суб'єкта усвідомлювати значення тих чи інших відносин і вчинків у соціальному середовищі й діяти, керуючись цим розумінням.

Якщо військовослужбовець був призначений у наряд з охорони державного кордону України чи вартової служби, відповідним наказом був включений до підрозділу, що несе бойове чергування (бойову службу) і при цьому не був належним чином проінструктований і не володів спеціальними знаннями та не пройшов спеціальної підготовки, він не повинен відповідати за порушення правил несення спеціальних служб, яким спричинено тяжкі наслідки. У військовослужбовця недостатньо сформовано для таких умов потенціал в адекватному відображенні як суттєвих зв'язків і відносин предметів та явищ зовнішнього світу, так і суттєвих ознак самих цих предметів і явищ у межах, необхідних для орієнтації у змісті й наслідках своїх дій (бездіяльності). У цих випадках кримінальній відповідальності підлягає особа (начальник), яка усвідомлено своїм наказом затвердила знаходження непідготовленого військовослужбовця в наряді з охорони державного кордону України, на варті (вахті) чи на бойовому чергуванні (бойовій службі). У подібних випадках відсутні як інтелектуальний, так і вольовий момент у діяльності військовослужбовця щодо фактичних обставин вчиненого. Його суспільно небезпечні дії й тяжкі наслідки останніх варто розглядати за правилами вибачальної фактичної помилки, яка виключає як злочинність діяння, так і будь-яку кримінальну відповідальність за нього.

Є сенс звернути увагу на те, яким чином порушені нами питання вирішуються зарубіжним законодавцем. Так, у § 17 Кримінального кодексу Федеративної Республіки Німеччина існує норма «Помилка в забороні», яка

містить такі положення: «Якщо у особи, яка вчинила діяння, бракує усвідомлення того, що вона діє протиправно, вона діє невинно, якщо вона не могла уникнути цієї помилки. Якщо особа могла уникнути цієї помилки, то покарання може бути пом'якшено» [7, с. 312].

Мотив злочину (від. лат *moveo* – рухаю, штовхаю) – це психолого-юридична категорія, під якою розуміють внутрішнє спонукання, рушійну силу особи, яка вчиняє злочин, що визначає його зміст і допомагає більш глибоко розкрити психічне ставлення останньої до вчиненого. Мотив дозволяє визначити, чому особа вчинила саме це діяння.

Мотив являє собою ставлення суб'єкта до явищ зовнішнього світу. Залежно від такого ставлення діяльність суб'єкта спрямовується на той чи інший предмет. У психології воно трактується як суб'єктивне явище, активна сторона свідомості людини та її зворотний зв'язок з відбиваним світом, що забезпечує його регуляторну функцію [8, с. 162].

Сьогодні існує чимало теорій щодо розуміння змісту, сутності та етапів виникнення й існування мотиву та мотивації людської діяльності взагалі і злочинної діяльності зокрема. Так, В. М. Кудрявцев, проаналізувавши психологічні та юридичні погляди на це поняття, запропонував комплексний підхід до його розуміння, в якому всі види мотивів людської поведінки об'єднав у дві групи – негативні (які він взяв із кримінального права й кримінології) та позитивні (які присутні головним чином у дослідженнях психологів) [9, с. 67–68].

Серед дослідників проблеми, що розглядається, висловлювалась точка зору, згідно з якою позитивних (соціально корисних), негативних (антигромадських) і навіть соціально нейтральних мотивів стосовно злочинної поведінки взагалі не існує. Пояснювалося це тим, що з одного й того ж зовні схожого мотиву може мати місце як злочин, так і благородний вчинок [10, с. 30].

Неповнота кримінального провадження в частині дослідження мотивів може призвести до порушення прав обвинуваченого на справедливе розслідування й безпідставного направлення провадження до суду, що, у свою

чергу, обмежує останній у можливості встановлення істинного мотиву замість того, який було заявлено раніше, що не відповідає доказам, дослідженим у суді.

На наше переконання, наслідком відсутності мотивів в обвинувальному акті є обставиною, яка перешкоджає суду правильно вирішити питання про індивідуалізацію кримінальної відповідальності особи, що знайде своє вираження у виді й розмірі покарання, яке не відповідатиме загальним засадам його призначення.

Мотив самовільного залишення військовослужбовцем частини або місця служби може бути негативним, наприклад, бажання відпочити від військової служби, й позитивним, приміром, допомога батькам, побиття з військовослужбовцями, що може розглядатись як пом'якшуючі обставини, а у деяких випадках як обставини, що усувають кримінальну відповідальність. При цьому ст. 63 Конституції України не заважає підозрюваному (обвинуваченому) промовчати про мотиви ухилення від військової служби або приховати справжні мотиви. Оцінка судом мотивів самовільного залишення частини або місця служби не повинна породжувати сумніви в законності й обґрунтованості вироку. Наприклад, при мотивуванні пом'якшення покарання суд не може оперувати такими загальними термінами, як «унаслідок збігу тяжких особистих, сімейних чи інших обставин», «вчинення злочину під впливом сильного душевного хвилювання, викликаного неправомірним або аморальними діями потерпілого» тощо. Мотиви мають бути конкретизовані. Якщо мотив не передбачений як обов'язкова ознака в диспозиції статті про військовий злочин, він може впливати на кваліфікацію останнього, розмежування діянь, тотожних за об'єктивними ознаками й різних за формами вини, визначати характер і ступінь суспільної небезпечності злочину та особу винного. А це, у свою чергу, впливає на індивідуалізацію відповідальності військовослужбовця й межі покарання, а в деяких випадках може навіть бути визнано обставиною, що виключає злочинність діяння.

У складах військових злочинів мотив може виконувати різноманітні функції, але у будь-якому випадку він впливає на зміст вини і вказує на

спрямованість діяння. У випадках, коли законодавець обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони злочину зазначає мету (наприклад, «з метою ухилення від військової служби» – ст. 408 Кримінального кодексу України (далі – КК України)), вона встановлюється саме за допомогою мотиву. Мотив і мета – поняття корелятивні: кожному мотиву відповідає певна характерна мета і навпаки.

Головною причиною постановки мети є мотив. Мета ж, у свою чергу, визначає спосіб і характер дій людини, конкретизує й уточнює мотив, показуючи шлях його задоволення й коригуючи останній. Через мету і способи її реалізації мотив, як суб'єктивна категорія, поєднується з реальною дійсністю, зумовлює об'єктивний вплив на соціальні процеси [11, с. 36].

У деяких військових злочинах мотив має багатогранне значення. Приміром, при добровільній здачі в полон саме мотиви боягузтва й легкодухості дозволяють розмежовувати цей склад злочину від незлочинної поведінки (у випадках, коли особа здалася в полон, не маючи можливості вести бій за відсутності боєприпасів, або цей вчинок був обумовлений метою укорінення у ворожий стан для розвідувальної чи диверсійної роботи) або від злочину проти основ національної безпеки (державна зрада), якщо мотивом була допомога ворогу.

Мета злочину за загальним визначенням теорії кримінального права є усвідомлений образ кінцевого результату злочинної діяльності, до якого прагне суб'єкт злочину [12, с. 294]. Мета, як і мотив, не є виключно кримінально-правовою категорією, психологи вважають, що мета є обумовленою думкою про майбутній бажаний результат особистих дій, які знаходять своє вираження в образній або речовій формі й пов'язані з мотивом [13, с. 21]. Цілеспрямованість злочинної діяльності завжди підлягала доказуванню й розглядалася як дуже важлива характеристика злочинного діяння, тому чимало наукових досліджень пов'язані саме з трактуванням поняття мети та її класифікації. На думку Р. В. Черепеннікова, метою злочину є різні за змістом уявні образи, що можуть бути як предметного характеру (якщо злочинна діяльність пов'язана з будь-якою зміною предметів матеріального світу), так і непередметними [14, с. 23].

Ми не погоджуємося з такою точкою зору науковців, які вважають, що непередметна мета притаманна злочинам з формальним складом [15, с. 395]. Як видається, у формальних і навіть в усічених складах злочину цілі можуть мати матеріальний характер (приміром, вимагання чи розбій). Мета разом із мотивом є рушійною силою усвідомленої та вольової людської діяльності. Якщо особа має відповідний інтерес, уявний образ останнього стає метою задоволення її внутрішніх потреб. Саме перехід уявності до реальності означає завершеність конкретної діяльності особи, становить відповідний ланцюжок: мрія – мета (уявний результат) – діяльність – результат діяльності.

При конструюванні складів злочинів із посиланням на мету останніх законодавець використовує два прийоми: позитивний – коли конкретна мета міститься в диспозиції статті, й негативний – коли закон вказує на обов'язкову відсутність такої мети.

Для деяких складів військових злочинів відповідні мета та мотив є обов'язковим атрибутом. Так, застосування насильства щодо начальника за (ст. 404 КК України) відбувається з метою примусити його до порушення обов'язків з військової служби. При вчиненні військовослужбовцем дезертирства (ст. 408 КК України) метою є ухилення від військової служби; злочинні дії військовослужбовця, який перебуває в полоні (ст. 431 КК України), вчиняються з метою забезпечення поблажливого до себе ставлення з боку ворога.

Значення мотиву та мети для розмежування і правильної кваліфікації злочинів. Відсутність конкретної мети дозволяє розмежовувати військові та загальнокримінальні склади злочинів. Наприклад, відсутність мети вчинити злочин на шкоду суверенітету, територіальній цілісності й недоторканності України, її обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці не дозволяє кваліфікувати склади цих злочинів як дезертирство, порушення правил несення вартової, прикордонної служби чи бойового чергування та розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю за ст. 111 КК України (Державна зрада). Навпаки, наявність зазначеної мети в діяннях військовослужбовця, які з об'єктивної сторони

тотожні з дезертирством, порушенням правил несення вартової, прикордонної служби чи бойового чергування та розголошенням відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, утворюють уже склад протиправного діяння проти національної безпеки, а не склад військового злочину.

Окрім зазначених військових злочинів, мотив і мета розмежовують й інші, які за зовнішніми об'єктивними ознаками схожі із загальнокримінальними. У таких випадках саме мета й мотив дозволяють чітко вказати на основний безпосередній об'єкт цих злочинів, виділити їх із загальної маси злочинів і правильно кваліфікувати.

Так, опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків (ч. 5 ст. 404 КК України) схожий з умисним вбивством (ст. 115 КК України); склад погрози або насильства щодо начальника (ст. 405 КК України) – з нанесенням тілесних ушкоджень (статті 121, 122, 125 КК України); з побоями та мордуванням (ст. 126 КК України); катуванням (ст. 127 КК України); погрозою вбивством (ст. 129 КК України); погрозою знищення майна (ст. 195 КК України); погрозою або насильством щодо працівника правоохоронного органу (ст. 345 КК України); погрозою або насильством щодо журналіста (ст. 345-1 КК України); погрозою або насильством щодо державного чи громадського діяча (ст. 346 КК України); погрозою або насильством щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок (ст. 350 КК України).

Злочин, передбачений у ст. 406 КК України, порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості слід розмежовувати з діяннями, передбаченими у статтях 121, 122, 125, 126, 127 і 296 КК України. У системі військових злочинів навіть з єдиним родовим об'єктом треба розрізняти за мотивом і метою схожі за ознаками об'єктивної сторони та суб'єкта складу злочинів: самовільне залишення військової частини або місця служби (ст. 407 КК України) від дезертирства (ст. 408 КК України).

Судам слід ретельно і всебічно досліджувати мотиви та мету злочинів,

тому що недооцінка цих ознак тягне хибну кваліфікацію вчиненого діяння.

Висновки. Військовослужбовця можливо притягувати до кримінальної відповідальності за вчинення військового злочину лише за умови констатації повного рівня його обізнаності про порядок несення відповідної військової служби, можливості усвідомлювати значення своїх вчинків і керуватись цим розумінням.

Список літератури:

1. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. Москва : Политиздат, 1975. 304 с.
2. Кудрявцев В. Н. Правовое поведение: норма и патология. Москва : Наука, 1982. 288 с.
3. Ширококов А. Ю. Проблема определения субъективной стороны преступления. *Научные исследования и разработки молодых ученых*. Новосибирск, 2016. № 11. С. 213–217.
4. Таганцев Н. С. Русское уголовное право. Часть Общая : лекции : в 2 т. Тула : Автограф, 2001. Т. 1. 800 с.
5. Про практику застосування судами України законодавства про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті : постанова Пленуму Верхов. Суду України від 23.12.2005 р. № 14. *Вісник Верховного Суду України*. 2006. № 1. С. 6–7.
6. Дорогин Д. А. Обстоятельства, исключающие уголовную ответственность в условиях военной службы : науч.-практ. пособие. Москва : Юрлитинформ, 2015. 160 с.
7. Павленков П. В. Уголовное уложение (Уголовный кодекс) Федеративной Республики Германия : науч.-практ. коммент. и пер. текста закона. 2-е изд. Москва : Проспект, 2017. 312 с.
8. Платонов К. К. Система психологии и теория отражения. Москва : Наука, 1982. 310 с.
9. Кудрявцев В. Н. Борьба мотивов в преступном поведении : монография. Москва : Норма, 2016. 128 с.
10. Криминальная мотивация / отв. ред. В. Н. Кудрявцев. Москва : Наука, 1986. 304 с.
11. Хабиров С. С. Субъективная сторона преступлений против военной службы : дис. ... канд. юрид. наук / Воен. ун-т. Москва, 2002. 215 с.
12. Гришук В. К. Кримінальне право України. Загальна частина : навч. посіб. Київ : ІнЮре, 2006. 568 с.
13. Ситковская О. Д., Конышев Л. П., Коченов М. М. Новые направления судебно-психологической экспертизы : справ. пособие. Москва : Юрлитинформ, 2000. 160 с.
14. Черепенников Р. В. Цели преступного деяния и их уголовно-правовое значение : дис. ... канд. юрид. наук / Моск. ун-т МВД РФ. Москва, 2001. 225 с.
15. Вереша Р. В. Теоретико-прикладні аспекти суб'єктивної сторони складу злочину : монографія. Київ : Алерта, 2017. 568 с.

References:

1. Leont'ev, A.N. (1975). *Dejatel'nost'. Soznanie. Lichnost'*. Moscow: Politizdat [in Russian].
2. Kudrjavcev, V.N. (1982). *Pravovoe povedenie: norma i patologija*. Moscow: Nauka [in Russian].
3. Shirobokov, A.Ju. (2016). *Problema opredelenija subjektivnoj storony prestuplenija. Nauchnye issledovanija i razrabotki molodyh uchenyh*. Novosibirsk, 11, 213–217 [in Russian].

4. Tagancev, N.S. (2001). Russkoe ugovolnoe pravo. Chast' Obshhaja. (Vols. 1–2; Vol. 1). Tula: Avtograf [in Russian].
5. Pro praktyku zastosuvannya sudamy Ukrainy zakonodavstva pro deiaki zlochyny proty bezpeky dorozhnogo rukhu ta ekspluatatsii transportu, a takozh pro administratyvni pravoporushennia na transporti: postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 23.12.2005 r. № 14. (2006). *Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy*, 1, 6–7.
6. Dorogin, D.A. (2015). Obstoitel'stva, iskljuchajushhie ugovolnuju otvetstvennost' v uslovijah voennoj sluzhby. Moscow: Jurlitinform [in Russian].
7. Pavlenkov, P.V. (2017). Ugolovnoe ulozhenie (Ugolovnyj kodeks) Federativnoj Respubliki Germanija. Moscow: Prospekt [in Russian].
8. Platonov, K.K. (1982). Sistema psihologii i teorija otrazhenija. Moscow: Nauka [in Russian].
9. Kudrjavcev, V.N. (2016). Bor'ba motivov v prestupnom povedenii. Moscow: Norma [in Russian].
10. Kriminal'naja motivacija. V.N. Kudrjavcev (Ed.). (1986). Moscow: Nauka
11. Habirov, S.S. (2002). Subjektivnaja storona prestuplenij protiv voennoj sluzhby. *Candidate's thesis*. Moscow [in Russian].
12. Hryshchuk, V.K. (2006). Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna. Kyiv: InLure [in Ukrainian].
13. Sitkovskaja, O.D, Konyshyev, L.P., Kochenov, M.M. (2000). Novye napravlenija sudebno-psihologicheskoy jekspertizy. Moscow: Jurlitinform [in Russian].
14. Cherepennikov, R.V. (2001). Celi prestupnogo dejaniya i ih ugovolno-pravovoe znachenie. *Candidate's thesis*. Moscow [in Russian].
15. Veresha, R.V. (2017). Teoretyko-prykladni aspekty sub'iektivnoi storony skladu zlochynu. Kyiv: Alerta [in Ukrainian].

Харитонов С. А. Значение субъективной стороны для квалификации воинских преступлений.

В статье проанализирована субъективная сторона воинских преступлений. Специфика этого элемента состава воинских преступлений заключается в том, что при совершении преступления военнослужащий нарушает не только предписания уголовного закона, но и нормы позитивного права, которые регулируют порядок несения воинской службы. Поэтому при квалификации воинских преступлений необходимо исследовать не только психическое отношение лица к общественно-опасному деянию, но и его отношение к нарушению соответствующего порядка несения воинской службы.

Ключевые слова: воинская служба; военнослужащий; субъективная сторона; вина; мотив; цель.

Kharytonov S. O. The value of the subjective side for the qualification of military crimes.

The article analyzes the subjective side of military crimes. The specificity of this element of the composition of military crimes is that when a crime is committed, a serviceman violates not only the requirements of the criminal law, but also the norms of positive law that regulate the procedure for carrying out military service. Therefore, in the qualification of military crimes, it is necessary to investigate not only the person's mental attitude towards a socially dangerous act, but also his attitude to the violation of the corresponding order of carrying out military service.

Keywords: military service; serviceman; subjective side; fault; motive; purpose.

Надійшла до редколегії 12.09.2018 р.